

Ehdotus veteraaniperinnetyön tulevaisuuden järjestämisestä

Työryhmän loppuraportti

Veteraaniperinnetyön tulevaisuuden järjestämistä selvittävä työryhmä

VALTIONEUVOSTON KANSLIAN JULKAISUJA 2023:3

vnk.fi

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Ehdotus veteraaniperinnetyön tulevaisuuden järjestämisestä

Työryhmän loppuraportti

Veteraaniperinnetyön tulevaisuuden järjestämistä selvittävä työryhmä

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Valtioneuvoston kanslia

Tekijänoikeuslaki (404/1961) 9 § Tekijänoikeussuojaa vailla olevat teokset

ISBN pdf: 978-952-383-114-8

ISSN pdf: 2490-1164

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Ehdotus veteraaniperinnetyön tulevaisuuden järjestämisestä Työryhmän loppuraportti

Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2023:3		Teema	Veteraaniperinnetyö
Julkaisija	Valtioneuvoston kanslia		
Yhteisötekijä	Veteraaniperinnetyön tulevaisuuden järjestämistä selvittävä työryhmä		
Kieli	suomi	Sivumäärä	45

Tiivistelmä

Valtioneuvoston kanslia asetti eduskuntaryhmien pyynnöstä 27.4.2022 työryhmän laatimaan ehdotuksen tulevaisuuden veteraaniperinnetyöstä. Ehdotuksen siitä, miten Suomen 1939–1945 käymien sotien ja niiden veteraanien perinnettä tulevaisuudessa säilytetään, hoidetaan ja vaalitaan keskeisenä osana suomalaista yhteiskuntaa, valtion ja eri toimijoiden roolista tässä työssä sekä veteraaniperinnetyön rahoituksesta. Veteraanijärjestöjen ja muiden veteraanityöhön osallistuvien vapaan yhdistystoiminnan työ on muuttumassa edunvalvonta- ja perinnetyöstä perinnetyöksi.

Työryhmä ehdottaa, että veteraaniperinteen edistäminen asetetaan puolustusministeriön hallinnonalan tehtäväksi. Puolustusministeriö ohjaisi perinnetyötä ja Tammenlehvän perinneliittoa sekä rahoittaisi perinnetyötä. Veteraaniperinnetyön toteuttamisen päävastuu olisi Tammenlehvän perinneliitolla.

Lisäksi ehdotetaan, että vuonna 2021 toimintansa aloittaneelle Sodan ja rauhan keskus Muistille annettaisiin erityistehtäväksi veteraaniperinne ja valtio osallistuisi tämän rahoitukseen.

Ehdotuksessa opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaisi veteraaniperinnetyötä osana yleistä kulttuuriperinnettä projekti- ja hankerahoituksella sen hallinnonalaan kuuluvien museoiden, historiallisten vierailukohteiden historiakohteiden, muistomerkkien, arkistojen, tutkimuksen sekä opetuksen ja koulutuksen osalta. Työryhmä ehdottaa myös veteraaniperinteen vastuumuseon määrittämistä. Lisäksi ehdotetaan kouluissa toteutettavaksi Veteraaniperinne 2025 -hanke.

Veteraaniperinteen vuosittaiseksi valtion rahoitukseksi ehdotetaan 1,1 miljoonaa euroa.

Työryhmän ehdotusten toteuttamisella varmistetaan, että veteraaniperinnetyö tunnustetaan kansalliseksi merkittäväksi tehtäväksi. Tämä on tärkeää maanpuolustuksen ja kulttuuriperinnön näkökulmasta.

Asiasanat kulttuuriperintö, maanpuolustus, museo, sotasukupolvi, veteraani, veteraaniperinne, veteraaniperinnetyö

ISBN PDF 978-952-383-114-8 **ISSN PDF** 2490-1164
Asianumero VN/12732/2022

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-114-8>

Förslag till framtida arbete för att värna om veteranernas traditioner

Slutrapport av arbetsgrupp

Statsrådets kanslis publikationer 2023:3		Tema	Arbete för att värna om veteranernas traditioner
Utgivare	Statsrådets kansli		
Utarbetad av	Arbetsgruppen för att utreda framtida arbete för att värna om veteranernas traditioner		
Språk	finska	Sidantal	45

Referat

Statsrådets kansli tillsatte den 27 april 2022 på begäran av riksdagsgrupperna en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta ett förslag till framtida arbete för att värna om veteranernas traditioner: Ett förslag på sätt att även framöver bevara och värna om arvet efter Finlands krig 1939–1945 och veteranernas traditioner som en viktig del av det finländska samhället, vilken roll staten och andra aktörer spelar i detta arbete samt hur arbetet för att värna om veteranernas traditioner ska finansieras. Veteranorganisationernas arbete och annan fri föreningsverksamhet i anslutning till veteranarbete håller på att ändras från intressebevakning och traditionsvårdande arbete till arbete för att värna om veteranernas arbete.

Arbetsgruppen föreslår att uppgiften att främja veteranernas traditioner åläggs försvarsministeriets förvaltningsområde. Försvarsministeriet föreslås leda traditionsarbetet och Traditionsförbundet Eklövet samt finansiera traditionsarbetet. Huvudansvaret för att genomföra arbetet för att värna om veteranernas traditioner åläggs Traditionsförbundet Eklövet. Arbetsgruppen föreslår dessutom att Centret för krig och fred Muusti, som inledde sin verksamhet 2021, åläggs veteranernas traditioner som specialuppgift och att staten i framtiden deltar i finansieringen.

Undervisnings- och kulturministeriet föreslås finansiera arbetet för att värna om veteranernas traditioner som en del av den allmänna kulturtraditionen genom projektfinansiering till de museer, historiska besöksmål, minnesmärken och arkiv samt till den forskning, undervisning och utbildning som hör till ministeriets förvaltningsområde. Arbetsgruppen föreslår också att ett museum med ansvar för veteranernas traditioner utses. Dessutom föreslås det att projektet "veterantradition 2025" genomförs i skolorna.

Den årliga statliga finansieringen för veteranernas traditioner föreslås uppgå till 1,1 miljoner euro.

Genomförandet av arbetsgruppens förslag garanterar att arbetet för att värna om veteranernas traditioner erkänns som en betydande nationell uppgift. Detta är viktigt både ur försvarets och ur kulturarvets perspektiv.

Nyckelord kulturarv, landets försvar, museum, krigsgeneration, veteran, veteranernas traditioner, arbete för att värna om veteranernas traditioner

ISBN PDF	978-952-383-114-8	ISSN PDF	2490-1164
Ärendenummer	VN/12732/2022		

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-114-8>

Proposal for organising future work on the legacy of war veterans

Final report of the working group

Publications of the Prime Minister's Office 2023:3	Subject	Legacy of war veterans
Publisher	Prime Minister's Office	

Group author	Working group on preserving the legacy of war veterans		
Language	Finnish	Pages	45

Abstract

On 27 April 2022, at the request of the parliamentary groups, the Prime Minister's Office appointed a working group to prepare a proposal for future work to preserve the legacy of veterans. The proposal would address how the history of the wars Finland took part in between 1939 and 1945 and the legacy of their veterans should be preserved, managed and fostered as a central part of Finnish society, what role the State and various actors should have in this work, and how this work should be funded. As time passes, the nature of the work of war veterans' organisations and other associations working with veterans is gradually shifting from interest representation to preservation of heritage.

The working group proposes that the task of advancing the legacy of war veterans be assigned to the administrative branch of the Ministry of Defence, which would oversee the work on the legacy of veterans and the Tammenlehvä heritage association and would also provide funding for this work. The main responsibility for implementing the work on the legacy of veterans would lie with the Tammenlehvä heritage association.

The working group also proposes that the Muisti Centre of War and Peace, which began its operations in 2021, be given the special task of commemorating the legacy of war veterans and that the State contribute to its funding in the future.

In line with the proposal, the Ministry of Education and Culture would finance the work on the legacy of veterans as part of general cultural heritage by granting project funding for museums, historical attractions, memorials, archives, research, teaching and education within its administrative branch. The working group also proposes designating a museum responsible for preserving the legacy of veterans and implementing a Legacy of Veterans 2025 project in schools.

EUR 1.1 million in annual state funding is proposed for work on the legacy of veterans.

The implementation of the working group's proposals will ensure that preserving the legacy of war veterans is recognised as a task of national significance. This is important from the perspective of national defence and cultural heritage.

Keywords cultural heritage, national defence, museums, war generation, war veterans, war heritage, legacy of war veterans

---

ISBN PDF	978-952-383-114-8	ISSN PDF	2490-1164
Reference number	VN/12732/2022		

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-114-8>

Sisältö

1	Johdanto	7
2	Työryhmän toimeksianto ja kuvaus työryhmän työskentelystä	11
2.1	Toimeksiannon tausta	11
	Toimeksianto.....	11
	Veteraaniperinnetyön tulevaisuuden järjestämistä selvittävä työryhmä	12
	Työryhmän työskentely.....	13
3	Taustatietoa ja toimintaympäristön kuvaus	14
3.1	Veteraanien edunvalvonta- ja tukitoiminta	14
	Sotien veteraaneille myönnettyt etuudet	16
	Veteraanijärjestöjen avustukset	18
	Kotirintamalla tehty työ ja naisten sotatoimialueella tekemä työ	18
	Veteraanien tuki- ja huoltotyön jatkuminen	19
3.2	Veteraaniperinnetyö.....	20
	Tammenlehvän perinneliitto ry	22
	Muita veteraaniperinnetyön toimijoita	24
3.3	Museokenttä, historiakohteet ja muistomerkit, arkistot ja Sodan ja rauhan keskus Muisti – veteraaniperinteen näkökulmasta	26
	Suomalaisesta museokentästä	26
	Valtakunnalliset vastuumuseot	26
	Kansallisarkisto ja muut arkistot.....	29
	Sodan ja rauhan keskus Muisti	30
4	Työryhmän ehdotukset ja suositukset	31
4.1	Työryhmän työn keskeiset lähtökohdat.....	32
4.2	Työryhmän ehdotukset	35
4.3	Työryhmän suosituksia.....	41
5	Lopuksi	43
6	Lähteitä	44

1 Johdanto

Valtioneuvoston kanslia asetti eduskuntaryhmien pyynnöstä 27.4.2022 työryhmän laatimaan ehdotuksen tulevaisuuden veteraaniperinnetyöstä. Asettamispäätöksessä työryhmältä pyydettiin ehdotusta siitä, miten Suomen 1939–1945 käymien sotien ja niiden veteraanien perinnettä tulevaisuudessa säilytetään, hoidetaan ja vaalitaan keskeisenä osana suomalaista yhteiskuntaa, valtion ja eri toimijoiden roolista tässä työssä sekä veteraaniperinnetyön rahoituksesta.

Taustana työryhmän työlle todettiin, että veteraanijärjestöjen ja muiden veteraanityöhön osallistuvien vapaan yhdistystoiminnan työ on muuttumassa edunvalvonta- ja perinnetyöstä perinnetyöksi, koska sotasukupolvi on poistumassa keskuudestamme. Toimeksianto rajattiin vuosien 1939–1945 sotien veteraaniperinnetyöhön.

Suomi menetti toisessa maailmansodassa kaatuneina ja kadonneina yli 90 000 miestä. Lisäksi sota vaati 2 000 siviiliuhria. Suomen silloisesta väestöstä 2,3 % sai surmansa. Kaatuneiden lisäksi sodissa vammautui noin 200 000 sotilasta, joista yli 90 000:lle aiheutui pysyvä vamma.

Sodan vaikutukset heijastuivat koko väestöön. Sotiin osallistui yhteensä noin 600 000 miestä ja noin 100 000 naista. Sotaleskeksi jäi 24 000 naista, sotaorpoja jäi 50 000. Menetetyiltä alueilta siirtyi muualle Suomeen yli 400 000 henkilöä.

Vuosina 1900–1925 syntyneet saivat kantaa raskaimman taakan, vaikka talvisodassa taisteli jopa 1 894 syntynyttä ikäluokkaa ja jatkosodan loppuvaiheessa asepalvelukseen otettiin vuonna 1 926 syntyneitä. Jossain määrin palveluksessa oli vielä vanhempia ja nuorempiakin henkilöitä. Sodan sukupolvet saivat sodan rasitusten lisäksi kantaa päävastuun maan jälleenrakennuksesta.

Viimeinen sodan aikana asepalvelukseen kutsuttu kokonainen ikäluokka oli vuonna 1925 syntyneet. He täyttävät tänä vuonna 98 vuotta.

Sotien 1939–1945 veteraanien edunvalvonta- ja tuki- ja perinnetyötä on tehty yli kahdeksankymmentä vuotta. Sitä ovat tehneet veteraaniliitot ja -järjestöt, kymmenet muut eri järjestöt ja säätiöt, kunnat, seurakunnat ja valtio. Toteutustavat, kattavuus ja painopisteet ovat vaihdelleet suomalaisen yhteiskunnan muuttumisen myötä. Järjestö- ja säätiökentällä

on ollut tässä työssä aina erittäin merkittävä rooli ja toiminta on perustunut vapaaehtoisuuteen. Veteraanijärjestöistä ensimmäisenä käynnistyi Sotainvalidien Veljesliiton toiminta elokuussa 1940. Suomen Sotaveteraaniliitto perustettiin Rintamamiesten Asuntoliiton nimellä syyskuussa 1957. Sen edeltäjä oli vuosina 1940–1945 toiminut Suomen Aseveljien liitto, joka oli jouduttu lakkauttamaan vuoden 1944 välirauhansopimuksen nojalla. Rintamaveteraaniliitto perustettiin keväällä 1964 rintamaveteraanien etujärjestöksi ja Rintamanaisten liitto syksyllä 1980. Sosiaaliset kysymykset olivat keskeisiä veteraanijärjestöjen toiminnassa.

Veteraaniperinnetyö tuli näkyvämmiin edunvalvonta- ja tukityön rinnalla 1980-luvulla. Kansallista veteraanipäivää on vietetty vuodesta 1987. Vuonna 2003 veteraanijärjestöt perustivat Tammenlehvän perinneliiton vaalimaan Suomen vuosina 1939–1945 käymien sotien ja niiden veteraanien perinnettä.

Työryhmässä tunnistettiin, että veteraaniperinnetyö on käsitteenä hyvinkin moniulotteinen ja asiayhteydestä riippuen painotukset ja sisältö jonkin verran vaihtelevat. Veteraaniperinnetyön yhteydessä puhutaan usein osittain synonyyminä ja osittain siihen linkittyen sotasukupolvesta ja sotasukupolven perinnöstä ja arvoista sekä näiden merkityksestä Suomen itsenäisyyden säilymiselle ja demokraattisen yhteiskunnan ja hyvinvointivaltion perustana. Toisinaan puhutaan myös veteraanisukupolvesta tai Tammenlehvän sukupolvesta. Perinnetyö ajatellaan tällöin laajemmin sota-ajanjaksoa 1939–1945 ja sen jälkeisen jälleenrakennustyötä käsittäväksi kulttuuriperinnön perinnetyöksi – osaksi suomalaisen kansallisen identiteetin muotoutumista. Veteraaniperinnetyön katsotaan myös linkittyvän kiinteästi maanpuolustustyöhön ja korostetaan sen merkitystä ja yhteyttä maanpuolustus- tahtoon ja yleiseen kokonaisturvallisuussajatteluun.

Kenraali Jaakko Valtanen pohti veteraaniperinnetyötä ja sen sisältöä vuonna 2015 Suomen veteraaniliiton kenttäjohtajan neuvottelupäivillä pitämässään alustuksessa ”Veteraanityöstä perinnetyöhön” seuraavasti:

”Perinteistä puhuttaessa, sen synonyyminä käytetään usein perintö-sanaa. Juridisestihan perintö tarkoittaa vainajalta jäänyttä aineellista jäämistöä ja joskus selvää rahaa, jota perilliset sitten jakavat keskenään. Perinne sen sijaan korvaantuu paremmin sanalla traditio. Se on monien vanhojen ns. käytänteiden sekä arvokkaiden esimerkiksi kulttuuriin liittyvien tapojen tai tapahtumamenojen ja muotojen myöhempää noudattamista. Traditioon sisältyy usein jälkipolville tärkeää muistitietoa tai kokemuksiin liittyviä arvoja.

Veteraaneilla ja yhdistyksillämme on paljon erilaista aineellista omaisuutta, asiakirjoja, tallenteita, tavaroita ja esineistöä, joiden luetteloiminen, arkistointi, luovuttaminen säilyttäjäille ja taloudellisten vastuiden siirtäminen uusille

haltijoille on tietysti välttämätöntä. Merkittävien muistomerkkien hoitamisesta huolehtivat toivottavasti tulevaisuudessakin niiden omistajat, kaupungit, seurakunnat ja säätiöt ym.

Veteraanisukupolven perintöjen ja perinteiden siirtämistä suunniteltaessa päähuomio tulisi mielestäni kohdistaa veteraanien ja veteraanityön kantaviin ja ajan kulutuksen kestäviin aineettomiin tekijöihin, arvoihin ja asenteisiin, veteraanien jättämiin arvokkaisiin alueellisiin ja paikallisiin muistitietoihin ja kokemuksiin sekä erilaisiin merkkitapahtumiin liittyviin hyviin toimintamuotoihin ja -tapoihin. Silloin oltaisiin lähellä veteraanisukupolven tuottamaa kansanperinnettä tai kansalaisperinnettä.

Yleistäen voidaan silloin puhua veteraanisukupolven henkisestä perinnöstä.”

Työryhmä on ehdotusta laatiessaan ottanut huomioon veteraaniperinteen ja veteraaniperinnetyön maanpuolustuksen ja yleisen kulttuuriperinnön yhteiskunnallisen merkityksen.

Työryhmän ehdotuksessa keskitytään toimeksiannon mukaisesti veteraaniperinnetyöhön ja ehdotuksessa ei siten ole käsitelty veteraanien tai vuosien 1939–1945 sotien ajanjaksoon liittyvää edunvalvonta- ja tukityötä, palvelujen sisältöä, järjestämistä tai rahoitusta. On kuitenkin tärkeä muistaa, että tämän edunvalvonnan ja tukityön tehtävän ja vastuun hoitaminen parhaalla mahdollisella tavalla on osoitus sotaveteraanien, sotasukupolven ja myös veteraanien järjestö- ja vapaaehtoistyön arvostuksesta ja kiitoksesta. Tuki- ja edunvalvontatyötä tehdään vielä noin kymmenen vuotta. Perinnetyöhön siirtymisen aikana on hyvä kiinnittää huomiota siihen, että tästä edunvalvonta- ja tukityön ja perinnetyön rinnakkain toteuttamisesta viestitään selkeästi ja ymmärrettävästi.

Osana työryhmän työtä on kuultu laajasti eri tahojen näkemyksiä perinnetyön tulevaisuudesta. Kaikilla aiheesta kiinnostuneilla on ollut mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä verkossa. Työryhmä sai OtaKantaa.fi-palvelun kautta yhteensä noin 260 palautetta organisaatioilta ja yksityishenkilöiltä. Työryhmä järjesti myös kaikille avoimen seminaarin veteraaniperinnetyön tulevaisuudesta marraskuussa 2022. Työryhmä sai runsaasti yhteydenottoja ja lisätietoja veteraaniperinnetyöhön liittyvästä materiaalista ja erilaisista muista selvityksistä. Tämä kiinnostus kertoo osaltaan perinnetyön merkityksellisyydestä ja tärkeydestä. Se kertoo myös siitä laajasta järjestöjen, yhdistysten ja vapaaehtoisten sekä muiden toimijoiden ja yksityishenkilöiden määrästä, joiden aktiivisuudella ja osallistumisella sekä kuulluksi tulemisella on veteraaniperinnetyön tulevaisuudelle ratkaiseva merkitys.

Lähtökohta veteraaniperinnetyön tulevaisuuden ehdotuksen laatimiselle oli, että sitä tehdään – kuten kaikkea veteraaniperinteeseen liittyvää työtä – veteraanien toiveesta.

Työryhmä pitää tärkeänä, että veteraaniperinnetyön merkitys ja rahoitus tunnistetaan pitkäjänteisesti yli hallituskausien ja hallitusohjelmien.

Työryhmän teki ehdotuksen valtion roolista ja osallistumisesta rahoitukseen.

Muiden toimijoiden osalta on tehty suosituksia.

2 Työryhmän toimeksianto ja kuvaus työryhmän työskentelystä

2.1 Toimeksiannon tausta

Veteraanijärjestöjen ja muiden veteraanityöhön liittyvän vapaan yhdistystoiminnan työ on muuttumassa edunvalvonta- ja perinnetyöstä perinnetyöksi, koska sotasukupolvi on poistumassa keskuudestamme. Veteraanijärjestöt ovat valmistelleet tätä muutosta, ja tarkoituksena on, että veteraanijärjestöjen vastuu perinnetyöstä siirtyy Tammenlehvän perinneyhdistykselle. Valtio on osoittanut arvostuksensa ja kantanut vastuuta veteraaneja kohtaan pitämällä huolta heidän terveydestään ja hyvinvoinnistaan. Edunvalvontaa ja perinnetyötä ovat toteuttaneet veteraanijärjestöt ja useat muut järjestöt.

Tämä sotasukupolven perintö on olennainen osa kulttuuriperintöämme ja kansallista identiteettiämme.

Veteraanityön sisällön ja painopisteen muuttuessa on tärkeä yhdessä eri toimijoiden kanssa arvioida ja luoda lähtökohdat ja periaatteet yhteiskuntamme veteraaniperinnetyön toteuttamiselle.

Toimeksianto

Toimeksiannon mukaisesti ehdotuksessa tulee ottaa kantaa seuraaviin kysymyksiin:

- miten Suomen 1939–1945 käymien sotien ja niiden veteraanien perinnettä tulevaisuudessa säilytetään, hoidetaan ja vaalitaan siten, että veteraaniperinne tulevaisuudessa säilyy keskeisenä osana suomalaista yhteiskuntaa
- miten eri toimijoiden (valtion, kuntien kuin muiden julkisten toimijoiden sekä järjestökentän) yhteistyö perinnetyössä järjestetään sekä mitkä ovat eri toimijoiden roolit ja vastuut
- miten perinnetyö tulisi organisoida, toteuttaa ja rahoittaa
- mikä on valtion rooli ja tehtävät veteraanien perinnetyössä.

Veteraaniperinnetyön tulevaisuuden järjestämistä selvittävä työryhmä Toimikausi 1.5.2022–31.1.2023

Työryhmän kokoonpano

Timo Laitinen, pääjohtaja, Valtiokonttori, työryhmän puheenjohtaja

Pekka Holopainen, toiminnanjohtaja, Tammenlehvän Perinneliitto

Satu Huttunen, Helsingin piispan erityisavustaja, Helsingin hiippakunnan tuomiokapituli

Kristina Kaihari, opetusneuvos, Opetushallitus

Harri Kainulainen, vakuutusneuvos, puheenjohtaja, Turvallisuuden tukisäätiö

Laura Kolbe, Euroopan historian professori, Helsingin yliopisto

Timo Lankinen, alivaltiosihteeri, valtioneuvoston kanslia

Markku Mantila, päätoimittaja, Ilkka-Pohjalainen

Anna Munsterhjelm, toiminnanjohtaja, Suomen nuorisovalan kattojärjestö Allianssi ry

Anne Nurminen, toiminnanjohtaja, Lotta Svärd Säätiö

Teemu Tallberg, professori, Maanpuolustuskorkeakoulu

Tiina-Kaisa Laakso-Liukkonen, johtava asiantuntija, valtioneuvoston kanslia, työryhmän sihteeri

Työryhmän työskentely

Työryhmä piti neljä työryhmän kokousta ja yhden työpajan. Lisäksi työryhmä järjesti kaksi sidosryhmätapaamista: säätiökentän tapaaminen ja lukiolaisten tapaaminen. Tämän lisäksi oli kaksi keskustelutapaamista: Kenraali Jaakko Valtanen ja Kansallisgallerian pääjohtaja Kimmo Levä.

1.11.2022 työryhmä järjesti kaikille avoimen seminaarin otsikolla ”Sotasukupolven perintö tulevaisuuden rakentajana – veteraaniperinnetyön seminaari”. Seminaarissa oli hieman yli sata osallistujaa, ja sitä oli mahdollista seurata myös verkkolähetyksenä.

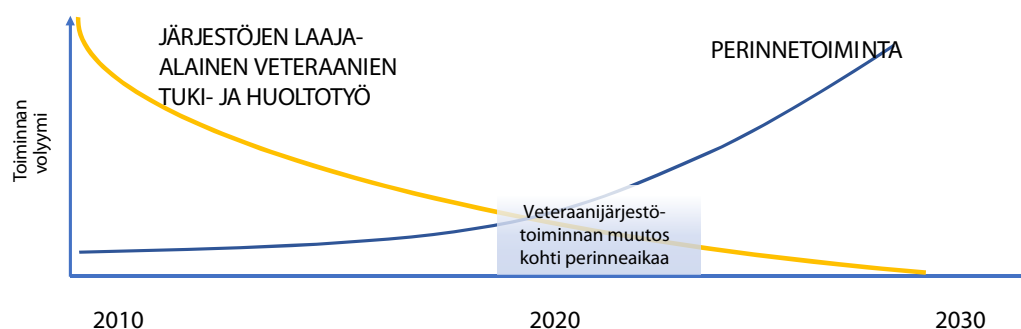
Työryhmä avasi lokakuussa Otakantaa.fi-palvelussa palautekyselyn, jossa pystyi antamaan oman ehdotuksensa veteraaniperinteen vaalimiseksi. Verkkokysely oli auki 12.12.2022 asti. Otakantaa.fi-palautekyselyyn tuli 260 ehdotusta.

3 Taustatietoa ja toimintaympäristön kuvaus

3.1 Veteraanien edunvalvonta- ja tukitoiminta

Veteraanijärjestöjen toiminta veteraanien tukityössä vähenee seuraavan kymmenen vuoden aikana ja toiminta muuttuu sen jälkeen perinnetyöksi. Vaikka työryhmän ehdotus koskee veteraaniperinnetyötä, on tärkeä ymmärtää myös veteraanijärjestöjen edunvalvonta ja tukityö, koska seuraavien vuosien aikana tämä tehtävä siirtyy veteraanijärjestöiltä Tammenlehvän perinneliitolle.

Kuva 1. Siirtyminen tuki- ja huoltotyöstä perinnetoimintaan. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja ja muistioita 2019:57 Huoltotoiminnasta perinneajaksi, Selvitys Suomen 1939–1945 sotien veteraanijärjestöjen toiminnasta ja tulevaisuudesta.

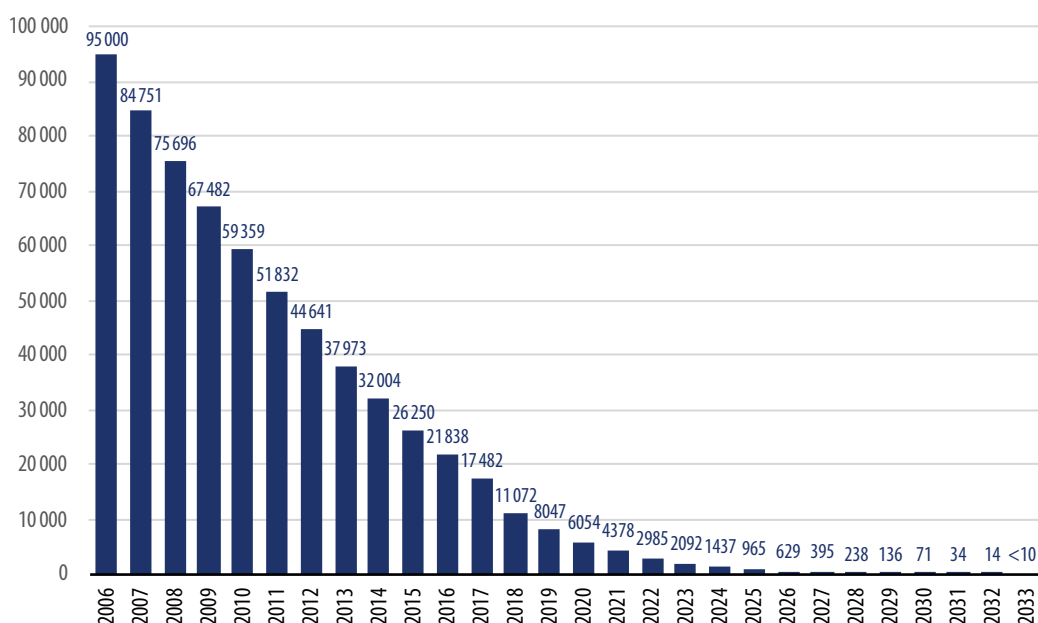

Suomessa on kolme perinteisesti veteraanijärjestöksi luokiteltavaa järjestöä. Suomen Sotaveteraaniliitto ry ja Rintamaveteraaniliitto ry edustavat vuosien 1939–1945 sotien sotaveteraaneja ja heidän puolisoitaan ja leskiään. Sotainvalidien Veljesliitto ry edustaa sodissa vammautuneita ja vastaavasti heidän puolisoitaan ja leskiään. Järjestöissä on lisäksi nuorempia tuki- tai kannatusjäseniä, jotka toimivat vapaaehtoisina avustuen ikään-tyviä veteraaneja sekä erilaisessa tukityössä että yhdistysten hallinnollisissa tehtävissä. Vapaaehtoisten veteraanityö käsittää myös perinnetyön.

Suomessa sotaveteraanilla tarkoitetaan talvisotaan (30.11.1939–13.3.1940), jatkosotaan (25.6.1941–18.9.1944) tai Lapin sotaan (15.9.1944–27.4.1945) osallistuneita henkilöitä.

Kelan tilaston mukaan veteraaneja (rintamalisän saajia) oli vuoden 2023 alussa 2 985, joista 1 298 oli miehiä ja 1 687 oli naisia. Heidän keski-ikänsä on lähes 98 vuotta. Veteraanien puolisoita ja leskiä on arviolta kolmikertainen määrä eli heitä on noin 9 000.

Kuva 2. Kelan ennuste rintamalisän saajien määristä, tammikuu 2023.

Veteraanien edunvalvontaa toteutetaan nykypäivänä eri tavoin veteraanijärjestöjen yhteistyönä. Järjestöt ovat perustaneet Suomen Veteraaniliittojen valtuuskunnan (VEVA) keskinäiseksi yhteistyöfoorumiksi, jossa valmistellaan muun muassa yhteisiä kannanottoja. Liitot ovat edustettuina myös valtioneuvoston asettamassa Rintamaveteraaniasiain neuvottelukunnassa. Neuvottelukunnan tehtävänä on muun muassa tehdä esityksiä ja aloitteita sotainvalidien ja tunnuksen omaavien rintamaveteraanien elinolosuhteiden ja yleisen toimeentuloturvan, erityisesti sosiaaliturvan, terveydenhuollon ja kuntoutuksen sekä asunto-olojen kehittämiseksi.

Viime vuosina edunvalvonnan tavoitteissa on korostunut veteraanien erilaisten, kuntoutusta ja itsenäistä kotona asumista tukevien palvelujen varmistaminen. Edunvalvonnan painopistettä on siirretty myös veteraanien puolisojen ja leskien tukeen.

Suomen veteraaniliittojen valtuuskunta on edelleen vuosittain esittänyt tavoitteita veteraanien sekä heidän puolisoitensa ja leskien tukeen, muun muassa kuntoutuksesta, rintamalisän korottamisesta, sotainvalidien puoliso-kuntoutusmäärärahasta ja järjestöavustuksen riittävydestä.

2010-luvun loppupuolella järjestöt ovat saavuttaneet merkittäviä edunvalvonnallisia tavoitteitaan. Veteraanien määrän huetessa uudistuksiin tarvittavat määrärahat ovat pienentyneet ja tämä on osaltaan helpottanut uudistusten läpimenoa. Lisäksi järjestöjen johdon arvion mukaan poliittinen ilmapiiri on ollut myönteinen tukemaan viimeisten sotaveteraanien tarvitsemia palveluja.

Sotien veteraaneille myönnetyt etuudet

Sotiemme 1939–1945 veteraaneille myönnettyjä tunnuksia ovat rintamasotilastunnus (miehille), rintamapalvelustunnus (naisille), rintamatunnus (rintamalinnoittajille) ja ulkomaalaisen rintamasotilastunnus (ulkomaalaisille vapaaehtoisille). Kaikkien näiden tunnusten hakuaika päättyi 31.12.1994

Suomen sotien 1939–1945 sotainvalideilla sekä rintamatehtävissä olleilla miehillä ja naisilla eli rintamaveteraaneilla on laeissa ja asetuksissa säädetty oikeus saada valtion varoin eräitä erityisasetuksia. Osittain niiden saantiin ovat oikeutettuja myös eräissä sotaan liittyvissä tehtävissä palvelleet henkilöt sekä vuosien 1945–1952 miinanraivaajat. Oikeus kuntoutukseen tulee Kelan kautta ja miinanraivaajilla rintamalisään Valtiokonttorin kautta.

Erityisasetuksia rintamaveteraaneille ja heihin rinnastetuille henkilöille myönnetään myös kuntien ja seurakuntien varoista. Julkisyhteisöjen antamaa tukea täydentävät säätiöiden ja yhteisöjen rintamaveteraaneille myöntämät avustukset.

Kuntien, kuntayhtymien ja sote-alueiden palvelut siirtyivät hyvinvointialueiden toteuttamiseksi vuoden 2023 alusta. Veteraanien lakisääteiset palvelut säilyvät ennallaan. Veteraanijärjestöjen ja Tammenlehvän perinneliiton tehtävänä on seurata palveluiden toteutumista hyvinvointialueilla ja varmistaa palveluiden jatkuminen edelleen.

Veteraanien erityisetuksia ovat muun muassa:

- **Rintamalisä:** Rintamalisä maksetaan henkilölle, jolle on myönnetty jokin rintamaveteraanien tunnus sekä henkilölle, jolle Sota-arkisto on antanut todistuksen osallistumisesta miinanraivaukseen 1945–1952. Rintamalisää maksetaan myös ulkomailla asuville henkilöille.
- **Ylimääräinen rintamalisä:** Ylimääräistä rintamalisää maksetaan henkilölle, joka saa sekä rintamalisää että kansaneläkettä. Kun hakijalla ei ole lainkaan muita eläkkeitä, jotka vähentäisivät ylimääräistä rintamalisää, hänelle maksetaan suurin mahdollinen rintamalisä.
- **Veteraanilisä:** Veteraanilisä maksetaan tunnuksen omaavalle veteraanille silloin, kun hän saa ylimääräistä rintamalisää ja korotettua tai ylintä eläkettä saavan hoitotukea.
- **Kuntoutus:** Rintamaveteraanien kuntoutuslain nojalla kuntoutusta voi saada henkilö, jolle on myönnetty rintamasotilas-, rintamapalvelus tai rintamatunnus. Kuntoutuksen pituudet on säädetty rintamaveteraanien kuntoutuksesta annetussa asetuksessa. Rintamaveteraanin tuettu kotona kuntoutuminen voi olla ennaltaehkäisevää, toimintakykyä ylläpitävää kotona tai palvelutalossa selviytymistä tukevaa toimintaa.
- **Aviopuolison kuntoutusoikeus:** Yhteisen kuntoutusjakson tavoitteena on pyrkiä parantamaan rintamaveteraanin kuntoutuksen tuloksellisuutta ja vaikuttamaan veteraanin kotona selviytymiseen, muun muassa tukemalla hoitavan aviopuolison jaksamista.
- **Rintamaveteraaneille kotona asumista tukevat palvelut:** Palveluiden myöntäminen perustuu palvelutarpeen arviointiin, ja veteraanien tulot eivät vaikuta niihin. Yleisimpiä veteraanien tarvitsemia palveluja ovat: siivous, ateriapalvelut, kylvetykset, vaatehuolto, asiointipalvelut, kotisairaanhoido, jalkahoido ja kodissa tehtävät pienet muutostyöt kuten kynnysten poisto, tukikaiteiden asentaminen, luiskat portaikkoihin sekä pihatytöt, sosiaalinen kanssakäyminen ja tuettu kotikuntoutus.
- **Ulkomaalaisen vapaaehtoisen rintama-avustus:** Suomen sodissa 1939–1945 vapaaehtoisesti palvelleelle ulkomaalaiselle rintamasotilaalle, joka asuu Virossa tai muualla entisen Neuvostoliiton alueella vaikeissa taloudellisissa oloissa tai asuu pysyvästi Suomessa, voidaan hakemuksesta myöntää rintama-avustusta.

Veteraanijärjestöjen avustukset

Veteraanijärjestöjen kautta veteraanit sekä heidän puolisonsa tai lesket voivat hakea avustuksia. Niitä on mahdollista jakaa eri säätiöiden myöntämistä varoista ja veteraanikeräyksen tuotosta. Avustus on tarkoitettu ensisijaisesti pienituloisille, rintamaveteraanitunnuksen omaaville veteraaneille ja sotainvalideille.

Veteraanien lesket ja puoliset voivat myös saada avustusta. Avustusta voidaan myöntää, mikäli kuukauden bruttotulot ovat alle 1 500 euroa. Avustuksia myönnetään lääk- ja hoitokulujen omavastuuosuuksiin, apuvälineisiin ja kotona asumista tukeviin kodin muutostöihin. Avustuksen suuruus on keskimäärin noin 100–800 euroa riippuen aiheutuneista kustannuksista. Vuonna 2022 näitä avustuksia myönnettiin noin 1 000 hengelle ja varoja avustuksiin käytettiin noin puoli miljoonaa euroa.

Kotirintamalla tehty työ ja naisten sotatoimialueella tekemä työ

Miesten ollessa rintamalla joutuivat naiset ottamaan ison vastuun lukuisista miesten rauhan aikana hoitamista tehtävistä kotirintamalla mm. teollisuudessa, maataloustöissä ja liikenteessä sekä hoitivat kodeissa kaikki käytännön asiat. Erityisen vaikea oli evakkojen ja sotaleskien asema.

Vuonna 1939 vahvistetun yleinen työvelvollisuus sodan aikana -lain mukaan jokainen 18–59-vuotias suomalainen oli velvollinen ”tekemään maanpuolustuksen etua välittömästi tai välillisesti tarkoittavaa työtä”. Työvelvollisuuden piirissä oli satojatuhansia suomalaisia ja on arvioitu, että heistä naisia oli ainakin 140 000.

Useat maanpuolustus- ja sosiaalityöhön keskittyneet naisjärjestöt osallistuivat kotirintamatyöhön ja työhön sotatoimialueella. Näitä järjestöjä olivat mm. Lotta Svärd – järjestö, Martat, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Pelastakaa lapset, Pelastusarmeija, rajaseutuyhdistykset, Suomen Punainen Risti, Samfundet Folkhälsan i Finland ja Sotilaskotiliitto. Naisten työvalmiusliitto puolestaan oli mukana organisoimassa järjestöjen yhteistyötä.

Lotta Svärd -yhdistyksestä tuli 1920-luvun lopussa osa liikekannallepanojärjestelmää eli osa Suomen virallista puolustusjärjestelmää. Noin 95 000 lottaa oli jatkosodan lopussa lottakomennuksella. Kaiken kaikkiaan sodan aikana järjestöön kuului 240 000 jäsentä, joista 50 000 oli pikkulottia. Myös muissa järjestöissä oli yhteensä kymmeniä tuhansia jäseniä, jotka olivat sodan aikana erilaisissa työtehtävissä.

Vuosien 1939–1945 sotien aikana kotirintamalla sotaponnistuksiin osallistuneet eivät olleet oikeutettuja sotien veteraanien tunnuksiin. Sotatoimialueella komennuksella olleiden lottien lisäksi rintamapalvelutunnuksen saivat mm. siellä työskennelleet sairaanhoitajat

sekä sotilaskotisisaret. On arvioitu, että esimerkiksi yli puolella lotista ei ole ollut rintama-palvelustunnusta, koska se myönnettiin sotatoimialueella toimineille lotille, ja mm. sota-toimialueen ulkopuolella ilma-valvonnassa toimineet lotat jäivät tunnuksen ulkopuolelle.

Suomen Naisten Huoltosäätiö (nyk. Lotta Svärd Säätiö) on pyrkinyt osaltaan paikkaamaan tunnuksien ja edunvalvonnan ulkopuolelle jääneiden asemaa omalla avustus- ja tukitoimin-nalla. Lottajärjestössä palvelleilla naisilla, lotilla ja pikkulotilla, on ollut mahdollisuus hakea Lotta Svärd Säätiön kustantamaa kuntoutusta ja raha-avustusta. Lotta Svärd Säätiö on kun-touttanut ja avustanut lottia ja pikkulottia 2000-luvun aikana noin 60 miljoonalla eurolla.

Lotta Svärd Säätiön tukia voidaan myöntää hakemuksen perusteella lotille vuosittain ja pik-kulotille joka toinen kalenterivuosi. Kuntoutus myönnetään harkinnan mukaan laitostun-toutuksena tai Virike-avokuntoutuksena. Pienituloiset lotat, joiden verotettavat vuositulot ovat alle 23 000 euroa, voivat hakea Lotta Svärd Säätiöltä raha-avustusta henkilökohtaiseen terveydenhoitoon ja sairauskuluihin. Avustussumma vaihtelee 500–750 euron välillä riippuen hakijan tulotasosta, iästä ja siitä, onko hakija toiminut lottana vai pikkulottana.

Veteraanien tuki- ja huoltotyön jatkuminen

Erilaiset skenaariot järjestöjen tuki- ja huoltotyön jatkosta vaihtelevat melko paljon. Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2019 julkaisemassa Huoltotoiminnasta perinne-aikaan -raportissa toiminnan tarkastelusta on esitetty kolme näkökulmaa:

- Jos tarkastellaan järjestöjen tulevaisuutta niiden toiminnan näkökulmasta, järkevä ja tarkoituksenmukainen valtakunnallinen veteraanitoiminta jatkunee vuoteen 2025 asti. Veteraanijärjestöjen paikallinen toiminta perustuu kannatus- ja tukijäsenten aktiivisuuteen. Mikäli tukijäsenet ovat veteraanien lapsia ja lähiomaisia, paikallinen toiminta päättyy opeammin toimijoiden väsymisen myötä. Mikäli paikallinen toi-minta perustuu vahvaan yhteistyöhön sotiemme muistoa ja perinnetyötä tekevien kanssa, esimerkiksi reserviläisjärjestöihin, toiminta voi jatkua useita vuosia vielä tästä eteenpäin.
- Tarkastelu rintamatunnuksen omaavien veteraanien määrän näkökulmasta ulottaa toiminnan 2030-luvun alkupuolelle, jolloin viimeisetkin veteraanit ovat kuolleet. Tällöin päättyy varsinainen veteraanien tuki- ja huoltotoiminta.
- Tarkasteltaessa asiaa järjestöjen nykyisen jäsenistön kautta, veteraanien puolisoiden ja leskien huolto- ja tukityö saattaa ulottua jopa 2060-luvulle saakka (järjestöjen tiedossa oleva nuorin veteraanin puoliso on syntynyt 1960-luvun alkupuolella).

Viimeisten 3–4 vuoden aikana veteraanijärjestöjen paikallis- ja piirijärjestöt ovat edenneet päätöksissään purkaa toimintansa ja siirtää tuki- ja huoltotyötä yhdessä veteraaniperinne-

työn rinnalla Tammenlehvän perinneliiton vastuulle. Tämän arvioidaan toteutuvan vuoteen 2025 mennessä.

3.2 Veteraaniperinnyö

Veteraanijärjestöt ovat jo parin vuosikymmenen ajan valmistelleet toiminnan muuttumista asteittain kohti perinneaikaa ja -toimintaa. Vapaaehtoisvoimin veteraanipiirit ovat tehneet tukityön rinnalla koko ajan myös perinnyötä. Se on ollut osa veteraanityötä aina 1939–1945 sodista lähtien.

Ensimmäisinä vuosikymmeninä veteraaniperinnyö oli hyvin konkreettista, jolloin muistomerkeillä ja muistopäivillä oli suuri rooli. Ensimmäiset laajemmat arkisto- ja tiedontallentamisen hankkeet toteutettiin 1970-luvulla ja 1980-luvun lopulta lähtien painotus on muuttunut perinteen siirtämiseen tuleville sukupolville.

Tarve perinnyön sisällön uudistamiseen ja jatkumisen varmistamiseen tunnustettiin 2000-luvun alussa. Suomen veteraaniliittojen valtuuskunnan valtakunnalliset veteraaniliitot, Sotainvalidien Veljesliitto ry, Suomen Sotaveteraaniliitto ry, Rintamaveteraaniliitto ry ja Rintamanaisten Liitto ry päättivät vuonna 2003 perustaa uuden yhteisen toimijan, Tammenlehvän perinneliiton, hoitamaan ja vaalimaan Suomen vuosina 1939–1945 käymien sotien ja niiden veteraanien perinteitä.

Kuva 3. Ässä-tie, Suokumaalta Säiniölle ja Petroskoin tieltä Karhumäkeen, Yhteiskirjapaino Oy, Helsinki 1964, s. 50.

Ässä-rykmentin sankaripatsaan paljastustilaisuus Alli Tryggin puistikossa muodostui mielinpainuvaksi juhlaiksi, jota seurasi parikymmentuhantinen yleisöjoukko.

Tämä perinnetyön alkuvuosilta poimittu esimerkki Ässä-rykmentin patsaan paljastustilaisuudesta vuodelta 1940 ja Tammenlehvän perinneliiton perustamisen julkistamistilaisuuden puhe 24.4.2003 Helsingissä kuvaavat hyvin perinnetyön kaarta 1940-luvulta 2000-luvulle.

Suomen veteraaniliittojen valtuuskunnan puheenjohtaja Aarno Lampi luonnehti puheensa vuonna 2003 perinneliiton tehtävää seuraavasti:

”Veteraaniperinteen kokoaminen ja siirtäminen on mittava, valtakunnallinen kansalaistehtävä. Sotiimme ja jälleenrakentamiseen liittyvää perinnetyötä tehdään jo laajalla rintamalla. Ei ainoastaan veteraanijärjestöissä ja veteraanien kodeissa, vaan myös lukuisissa maanpuolustus- ja muissa kansalaisjärjestöissä sekä opetuslaitoksissa. Ne kaikki ovat tehneet näkyvää jälkeä.

Mutta ei riitä, että me olemme jättävä veteraaniaikakaudestamme jälkeemme merkkejä, kuten tuhansia patsaita, muistokiviä ja -tauluja, teiden ja puistojen nimiä, maastorakennelmia, tuhansia lippuja, kymmeniä tuhansia viirejä ja muita monenlaisia muistoesineitä, mutta myös lauluja ja muita säveltaiteen tuotteita, kirjallisuutta, kuvaamataidetta, elokuvia, näyttämötaidetta, museoita, kokoelmia ja perinnehuoneita, merkki- ja juhlapäiviä, sähköisiä tallenteita jne.

Ei riitä, että me vaalimme niiden kuntoa. Meidän on niin toimittava, se asia varmistettava, että meidänkin jälkeemme on aina heitä, jotka niitä vaalivat ja mikä kaikkein tärkeintä - pitävät ne muistot eri tavoin elävinä, joiden vuoksi nämä muistojen merkit on aikanamme aikaansaatu, että ne aina tulevat puhumaan haluamaamme kieltä, viestimään vaikuttavalla tavalla sanomaamme.”

Tammenlehvän perinneliitto ry

Tammenlehvän perinneliiton toiminnan aloittamisesta tulee tänä vuonna kuluneeksi 20 vuotta. Perinneliiton tarkoitus, tavoitteet ja toiminta-ajatus on tänä päivänä määritelty seuraavasti:

”Tammenlehvän perinneliiton tarkoitus on edistää kansallista yhtenäisyyttä, ylläpitää maanpuolustustahtoa, vaalia Tammenlehvän sukupolven kulttuuriperintöä ja jatkaa veteraanien tukityötä. Tavoitteena on olla valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti tunnettu sekä tunnustettu veteraanien perinne- ja tukityön toimija. Perinneliitto suunnittelee ja ohjaa valtakunnallista ja alueellista veteraaniperinnetyötä sekä harjoittaa laaja-alaista viestintää, jonka perussanoma on ’me menestymme ja selviydymme yhdessä’

Perinneliitto osallistuu sotasukupolven kulttuuriperinnön tallentamiseen, tutkimiseen ja julkaisemiseen. Siirtymäkaudella liitto vastaa veteraanien sekä heidän puolisoidensa ja leskiensä edunvalvonta- ja tukityöstä.

Perinneliiton toiminta-ajatuksena on koota yhteen yhteisöjä, jotka ovat kiinnostuneita, halukkaita ja kykeneviä osallistumaan liiton tarkoitusta edistävään perinnetyöhön. Ne soveltuvat oman toimintansa luonteen ja laadun puolesta perinneliiton jäseneksi. Jäsenet toteuttavat liiton säännöissä mainittuja päämääriä ja ottavat hoitaakseen sovittavia perinnetehtäviä.”

Perinneliiton jäsenkunta muodostuu valtakunnallisista järjestöistä ja yhteisöistä sekä alueellisista veteraaniperinneyhdistyksistä ja niiden paikallisista perinnetoimikunnista.

Vuoden 2023 alussa liittoon kuuluu 23 varsinaista jäsentä: Sotainvalidien Veljesliitto ry, Suomen Sotaveteraaniliitto ry, Rintamaveteraaniliitto ry, Kaatuneitten Omaisten Liitto ry, Kadettikunta ry, Maanpuolustuskiltojen liitto ry, Reserviläisliitto ry, Rintamaveteraaniliiton kannatus- ja perinnesäätiö, Sotainvalidien Perinnejärjestö ry, Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry, Sotaveteraanien tuki- ja perinnesäätiö, Sotilaspoikien Perinneliitto ry, Sotilaskotiliitto ry, Suojeluskuntajärjestöjen perinteet ry, Suomen Kotiseutuliitto ry, Suomen Lottaperinneliitto ry, Suomen-poikien perinneyhdistys ry, Suomen rauhanturvaajaliitto ry, Suomen Reserviupseeriliitto ry, Vapaussodan Perinneliitto ry, Veteraanivastuu ry, Karjalan Liitto ry ja Veljesapu-Perinneyhdistys ry.

Tammenlehvän perinneliiton vuosibudjetti on noin 500 000 euroa. Rahoitus muodostuu jäsenmaksuista, säätiöiden projektirahoituksesta ja opetus- ja kulttuuriministeriön vuosittaisesta yleisavustuksesta 63 000 euroa. Sosiaali- ja terveysministeriön tuki Tammenlehvän perinneliitolle on noin 160 000 euroa, joka kohdistuu lähes kokonaisuudessaan edunvalvonta- ja tukityöhön (veteraanijärjestöjen tilojen vuokratkustannukset).

Tammenlehvän perinneliiton toimintamuotoja ovat veteraaniperinnettä ylläpitävien tilaisuuksien ja muistopäivien järjestäminen, veteraaneihin liittyvien symbolien esillä pitäminen sekä muistomerkkien vaaliminen.

Perinneliitto on järjestänyt vuosittain sotahistoriamatkoja opiskelijoille ja opettajille Karjalan Kannakselle, viime vuonna ne suuntautuivat Ilomatsiin ja Hankoon. Vuosittain järjestetään myös perinneliiton Veteraaniperinteen seminaari.

Perinneliitto vastaa myös Kansallisen veteraanipalkinnon jakamisesta ja toteuttamisesta. Palkinnon tarkoituksena on muistaa veteraanityössä tai veteraanien perinnetyössä kunnostuneita henkilöitä tai yhteisöjä. Perinneliitto jakaa lisäksi Veteraaniperinteen vaalija-kilpeä, joka on tunnus ”veteraaniperinnettä arvokkaalla ja esimerkillisellä tavalla hoitaville kohteille” ja jonka tavoitteena on olla eräänlainen perinnetyön auktorisointi. Ensimmäiset kilvet luovutettiin vuonna 2010 Sotamuseolle ja Kansallisarkistolle ja vuoteen 2022 mennessä kilpiä on luovutettu 24.

Perinneliiton toimintaa ovat Kansallisen veteraanipäivän tilaisuuksien järjestelyt ja kunnia-käynnit kansallisiin merkkipäiviin liittyen sekä muistomerkkien ja perinnetilojen hoitaminen. Osa perinnetyötä ovat myös digitaaliset julkaisut ja tallenteet. Perinneliitto on tukenut digitaalisen aineiston hankkeita kuten Sotasampoa ja Sotamuistosampoa. Se julkaisi 6.12.2022 perinneportaaliin verkkosivuston (sotiemmeperinne.fi), josta on tavoitteena luoda kattava veteraaniperinteen verkkopalvelu.

Veteraanijärjestöt ja Tammenlehvän perinneliitto ovat viime vuosien aikana kannustaneet alueita muodostamaan alueellisia veteraaniperinneyhdistyksiä tai juridisesti kevyempiä paikallisia perinnetoimikuntia. Nämä toimivat yhteistyötahoina Tammenlehvän perinneliittoon ja muodostavat alueellisten perinneyhdistysten verkoston.

Perinneliiton alueellisen toiminnan suunnittelun lähtökohtana on perinnetyön avoimuus, kaikki taustaryhmät kattava nk. järjestöneutraalisuus. Alueellisia perinneyhdistyksiä ja paikallisia toimikuntia on muodostettu yhteistyössä Tammenlehvän perinneliittoon kuuluvien valtakunnallisten järjestöjen näillä alueella toimivien paikallis- ja aluejäsenyhdistysten kanssa. Tällä hetkellä toiminnassa on 16 alueellista perinneyhdistystä ja arvioidaan,

että vuoteen 2024 mennessä niitä olisi 25 ja toiminta kattaisi koko maan. Alueelliset perinneyhdistykset muodostuvat usein purkautuvien veteraanijärjestöjen alueorganisaatioiden pohjalta.

Veteraaniperinneyö painottuukin alueelliseen ja paikalliseen toimintaan. Ympäri maata on ajan saatossa muotoutunut erilaisia paikkakuntakohtaisia toimintatapoja ja käytäntöjä sekä yhteistyömalleja. Yhteistä veteraaniperinneyön alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle on, että mukana on useita tahoja. Yleensä päävastuullisia toimijoita on 1–2 ja mukana toiminnassa on veteraani- ja veteraaniperinneyhdistyksiä, kotiseutuyhdistyksiä, muita kansalais- ja maanpuolustusjärjestöjä, nuorisjärjestöjä, seurakuntia ja kuntia sekä yrityksiä. Myös Puolustusvoimat ja Rajavartiolaitos ovat mukana sekä alueellisessa että paikallisessa toiminnassa.

Muita veteraaniperinneyön toimijoita

Tammenlehvän perinneliiton lisäksi muita pääsiallisia toimijoita tällä hetkellä veteraaniperinneyössä ovat kunnat ja seurakunnat, maanpuolustus- ja reserviläisjärjestöt ja laajasti järjestö- ja säätiökenttä. Museot ja arkistot vastaavat omalta osaltaan veteraaniperinneyön säilyttämisestä. Valtio on mukana Kansallisen veteraanipäivän ja kansallisten merkki- vuosien järjestämisessä ja rahoituksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää vuosittain noin 60 000 euron valtionavustuksen veteraaniperinneyölle.

Kansallisten muisto- ja juhlapäivien järjestelyistä vastaavat paikallisesti kunnat.

Valtioneuvoston kanslian vastuulla on ohjeistaa kansalliset merkkivuodet tai teema- vuodet. Merkittävimille merkkivuosille perustetaan toimikunta. Virallisista kansallisista merkkipäivistä veteraaniperinteelle tärkeimpiä ovat kansallinen veteraanipäivä (27.4) ja itsenäisyyspäivä (6.12). Lisäksi veteraaniperinneyön muistopäiviä ja merkkipäiviä, joissa veteraaniperinneyötä muistetaan tai se on osa merkkipäivää tai juhlaa ovat: talvisodan päättymisen muistopäivä (13.3), kaatuneitten muistopäivä, toukokuun kolmas sunnuntai, puolustusvoimain lippujuhlan päivä (4.6), sotainvalidien päivä (18.8), jatkosodan päättymispäivä (4.9), talvisodan alkamispäivä (30.11), jouluaatto (24.12) (kunniavartiot, kynttilät) ja kevään ja syksyn ylioppilasjuhlat kouluissa.

Kansallisen veteraanipäivän pääjuhlan järjestävät yhteistyössä nimetty kaupunki, puolustusministeriön nimittämä veteraanipäivän toimikunta ja Yleisradio. Kunnat järjestävät kansallisen veteraanipäivän muut tilaisuudet. Pääjuhlaa järjestävällä kaupungilla on mahdollisuus hakea sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöltä tukea veteraanipäivän pääjuhlan toteutukseen.

Opetushallitus tuottaa materiaalia ja ohjeita kouluille ja oppilaitoksille muun muassa kansallisesta veteraanipäivästä.

Kunnat ja seurakunnat ovat toimineet vuosikymmeniä yhdessä paikallisten veteraani- ja maanpuolustusyhdistysten kanssa, jotka järjestävät sekä tukevat paikkakuntien omia muisto- ja juhlatilaisuuksia. Ne tukevat myös yhdistystoimintaa esimerkiksi tarjoamalla perinne-, toimi- ja tapahtumatiloja. Kunnissa opetustoimi ohjaa paikallisesti esimerkiksi koulujen juhla- tai perinnetilaisuuksien viettoa. Seurakunnat ylläpitävät sankarihautausmaita.

Maanpuolustus- ja reserviläisjärjestöt hoitavat usein paikallisesti käytännön toimintaa, kuten kunniavartiot, keräystoiminnan ja osallistumisen veteraanien tukitoimintaan kuten työavun antaminen. Joillain alueilla myös esimerkiksi Lions Clubit ovat aktiivisia muun muassa hyväntekeväisyystapahtumissa, joissa kerätään varoja veteraaneille.

Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry:llä on oma tärkeä tehtävänsä veteraaniperinetyössä ylläpitäen vuosien 1939–1945 sodissa ja niiden sotavankeudessa menehtyneiden, Suomen rajojen ulkopuolelle jääneiden suomalaisten sotavainajien muistoa.

Lisäksi on Kaatuneitten Omaisten Liitto ry, joka vaalii sodissa 1939–1945 kaatuneiden ja sodan olosuhteissa henkensä menettäneiden muistoa sekä toimii kaatuneitten omaisten, soteleskien- ja orpojen, hyväksi.

Lotta Svärd Säätiö hoitaa lottien ja pikkulottien kuntoutus- ja avustustoimintaa, tukee vapaaehtoista maanpuolustustyötä, jossa pääpainona on arjen turvallisuus. Lotta Svärd Säätiö tekee perinnetyötä esimerkiksi ylläpitämällä Lottamuseota.

Lisäksi säätiö- ja yhdistyskentällä on kymmeniä erikokoisia perinne- ja tutkimustyön, maanpuolustus-, veteraani- ja veteraaniperinneyön säätiöitä ja yhdistyksiä, jotka tekevät arvokasta perinnetyötä ja rahoittavat veteraanien tukitoimintaa.

3.3 Museokenttä, historiakohteet ja muistomerkit, arkistot ja Sodan ja rauhan keskus Muisti – veteraaniperinteen näkökulmasta

Suomalaisesta museokentästä

Suomalainen museokenttä on monipuolinen. Ammatillisesti hoidettuja museokohteita on Suomessa yli 300 ja ei-ammattillisia museoitakin useita satoja. On arvioitu, että Suomessa olisi kaiken kaikkiaan noin 700 museota.

Kansallisgalleria, Suomen kansallismuseo ja Luonnontieteellinen keskusmuseo LUOMUS ovat valtakunnallisia museoita, jotka ohjaavat osaltaan oman toiminta-alansa museoita. Lisäksi Suomessa on 32 alueellista vastuumuseota ja 17 valtakunnallista vastuumuseota. Paikallismuseoiden ryhmään kuuluu sekä ammatillisia museoita että ei-ammattillisesti hoidettuja museoita. Lisäksi maassamme on satoja lähinnä yhdistysten ja kuntien ylläpitämiä pääasiassa kesäisin avoinna olevia paikallismuseoita ja kokoelmia. Suomen valtio tukee museolain perusteella kunnallisten museoiden sekä säätiöiden ja yhdistysten museoiden toimintaa.

Valtakunnalliset vastuumuseot

Valtakunnalliset vastuumuseot ovat valtakunnallisia asiantuntijoita kukin omalla erikoisalallaan.

Suomessa toimii tällä hetkellä 17 valtakunnallista vastuumuseota, joiden tehtävänä on toimialallaan: toteuttaa valtakunnallista museotoimintaa erikoisalallaan; kehittää ja edistää kulttuuriperintötyötä ja museoiden yhteistyötä erikoisalallaan; toimia erikoisalansa kulttuuriperinnön valtakunnallisena asiantuntijana; ylläpitää ja edistää erikoisalansa kansainvälisiä yhteyksiä; edistää erikoisalansa kulttuuriperinnön tallentamista ja digitaalista saatavuutta.

Valtakunnalliset vastuumuseot ja niiden toimialat ovat:

1. Alvar Aalto -museo, Jyväskylä, Helsinki, Alvar Aallon arkkitehtuuri- ja muotoilupерintö
2. Designmuseo, Helsinki, Muotoilu
3. Forum Marinum, Turku, Merenkulku
4. Lusto - Suomen metsämuseo, Punkaharju, Metsä, metsäala ja metsäkulttuuri
5. Mobilia auto- ja tiemuseo, Kangasala, Auto- ja tieliikenne
6. Saamelaismuseo Siida, Inari, Saamelaiskulttuuri
7. Suomen arkkitehtuurimuseo, Helsinki, Suomalainen arkkitehtuuri
8. Suomen Ilmailumuseo, Vantaa, Ilmailu
9. Suomen käsityön museo, Jyväskylä, Käsityö
10. Suomen lasimuseo, Riihimäki, Lasinvalmistus, lasiteollisuus ja lasitaiteen historia
11. Suomen maatalousmuseo Sarka, Loimaa, Maatalous
12. Suomen Rautatien museo, Hyvinkää, Rautatiehistoria
13. Suomen Urheilumuseo, Helsinki, Urheilu- ja liikuntakulttuuri
14. Suomen valokuvataiteen museo, Helsinki, Valokuvataide ja valokuvakulttuuri
15. Teatterimuseo, Helsinki, Esittävät taiteet
16. Tekniikan museo, Helsinki, Tekniikan ala, Suomen teollisuuden ja tekniikan alan osaaminen ja innovaatiot
17. Työväenmuseo Werstas, Tampere, Työelämä ja sosiaalhistoria

Sotahistoriaan, veteraaniperinteeseen, 1939–1945 sotasukupolven ja jälleenrakentamiseen tai sodan ja rauhan kysymyksiin erikoistunutta vastuumuseota ei Suomessa tällä hetkellä ole nimetty.

Sotahistoriallisiksi museoiksi Tammenlehvän perinneliitto on verkkosivuillaan listannut seuraavat museot:

- Forum Marinum
- Ilmatorjuntamuseo
- Jalkaväkimuseo
- Keski-Suomen ilmailumuseo
- Mobilia
- Museo Militaria (tykistö-, pioneeri- ja viestimuseo)
- Parolan Panssarimuseo
- Sallan sota- ja jälleenrakennusajan museo
- Sotamuseo

Tammenlehvän verkkosivuille on myös koottu tiedot lähes 80 museosta tai kohteesta, joissa on sotiin liittyvää materiaalia tai näyttely. Näiden lisäksi on muitakin historiakohteita, sotamuistomerkkejä ja sankarihautausmaat muistomerkkeineen. Seurakunnat, Tammenlehvän perinneliitto, Kansallisarkisto, eri järjestöt, yhdistykset ja säätiöt sekä yksityiset henkilöt ylläpitävät näiden tietoja.

Sankarihautausmaiden muistomerkkien ja hautakivien ylläpito kuuluu seurakunnille. Suomessa on yhteensä noin 630 sankarihautausmaata. Lisäksi kaatuneita on haudattu luovutetuilla alueilla sijaitseville kenttähautausmaille seitsemään eri paikkaan. Sotavankileireillä kuolleiden muistomerkkejä on Suomen ulkopuolella kahdeksan.

Vastuu ja aktiivisuus muiden kuin sankarihautausmaiden muistomerkkien ja historia-kohteiden ylläpidosta ja hoidosta kuuluu paikkakunnalla yleisimmin joko kunnalle, paikalliselle järjestölle tai perustuu vapaaehtoistoimintaan. Perinne- ja tutkimustyön, maanpuolustus-, veteraani- ja veteraaniperinnetyön säätiöt tukevat taloudellisesti sekä sankarihautausmaiden että muiden muistomerkkien kunnostusta ja ylläpitoa. Yksi merkittävimmistä tukijoista ja rahoittajista on Kaatuneiden muistosäätiö.

Kansallisarkisto ja muut arkistot

Kansallisarkiston keskeisenä tehtävänä on edistää säilyttämiensä aineistojen digitaalista saatavuutta.

Suuri osa Suomen 1939–1945 sotien asiakirjallisesta kulttuuriperinnöstä säilytetään Kansallisarkiston kokoelmissa. Opetuksellista ja tutkimuksellista käyttöä palvelevat kantakorttien hakukortistot, useiden erilaisten henkilökortistojen, päiväkäskyjen, komento-osaston kunniamerkkitoimiston ja talvisodan kunniamerkki- ja muistomitalitoimiston aineistot sekä Jahvetin kirjelaatikko (sota-ajan suosittu radio-ohjelma, 1940–1945, kuulijoiden kirjeitä ja Jahvetin vastauksia). Yhteensä Kansallisarkistossa on aineistoa noin 400 hyllymetriä. Tätä aineistoa ei ole digitoitu ja se on osin huonokuntoista.

Kansallisarkisto vastaa säilyttämänsä digitaalisten ja analogisten aineistojen pitkäaikaissäilytyksestä.

Digitaalisista palveluista merkittävin Sotasampo-verkkopalvelu, jonne on koottu tietoa vuosien 1939–1945 talvi- ja jatkosodasta ja Lapin sodasta. Palvelun ensimmäinen versio julkaistiin vuonna 2015 ja uusi, sankarihautausmaatiedoilla täydennetty versio marraskuussa 2017. Vuonna 2018 palveluun liitetään myös sotavankien tiedot siltä osin kuin ne ovat vapaasti käytettävissä. Tietoja voi etsiä sotatapahtumien, henkilöiden, joukko-osastojen, paikkojen, menehtyneiden, Kansa taisteli -lehtien artikkelien, valokuvien ja sankarihautausmaakuvien näkymistä. Jokaiseen näkymään on linkitetty niihin liittyviä aineistoja ja tietoja

Lisäksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa on useita sotaveteraanien perinnettä ja muistitietoa sisältäviä keruukokonaisuuksia, ja kaikki elämäkertakeruut 1980–2000-luvuilta sisältävät myös veteraanien muistoja. Suomen Kirjallisuuden Seura on säännöllisesti mukana tutkimuksissa, jotka käsittelevät Suomen sotien 1939–1945 veteraanisukupolvea. Myös Yleisradiolla ja useissa kotiseutuarkistoissa on veteraaniperinteen materiaalia tallennettuna.

Sodan ja rauhan keskus Muisti

Sodan ja rauhan keskus Muisti on uusi toimija, jonka taustalla ovat Sodan ja rauhan keskus Muistin tukisäätiö sr ja Mikkelin kaupunki, jotka yhdessä omistavat yleishyödyllisen Sodan ja rauhan keskus Muisti Oy:n, joka vastaa tiedekeskuksen toiminnasta.

Muisti on tiedekeskus, joka käsittelee sotaä ilmiönä yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta. Muisti toimii Mikkelissä, ja se avattiin 4.6.2021.

Päävälineenä ovat vuorovaikutteiset digitaalisuutta hyväksikäyttävät näyttelyt, tiedekasvatust sekä aihepiiriin liittyvät tapahtumat ja muistopäivät.

Sodan ja rauhan keskus Muistin vuorovaikutteisissa, digitaalisuutta hyväksikäyttävissä näyttelyissä on taustalla ymmärrys kokemuksellisuudesta oppimisen ja viestin ymmärtämisen lähtökohtana. Laaja tieteellinen tietotaito, pedagogiset näkökulmat sekä ymmärrys näyttelymedian mahdollisuuksista ovat olleet lähtökohtia näyttelytoiminnalle.

Muistin perustamissuunnitelmassa oli sähköisen, yksityisten henkilöiden ja pientenyhdistysten sota-ajan aineistoja keräävän Memoriaali-verkkopalvelun perustaminen. Palvelun demoversio avattiin loppuvuodesta 2022.

Muisti ja Kansallisarkisto tekevät aineistojen käytössä yhteistyötä.

4 Työryhmän ehdotukset ja suositukset

Työryhmä laati keräämiensä havaintojen pohjalta ehdotukset valtion ja eri toimijoiden rooleista veteraaniperinnetyössä sekä ehdotuksen valtion osallistumisesta perinnetyön rahoitukseen.

Ehdotukset ja suositukset on tehty työryhmän kokouksissa, marraskuun 2022 seminaarissa, sidosryhmä- ja asiantuntijatapaamisissa ja Ota kantaa -palautekanavan kautta esiin nousseiden, tärkeiksi koettujen teemojen pohjalta. Toteutusta suunniteltaessa on otettava erikseen huomioon sen vaatimat resurssit.

Työryhmän ehdotusten toteuttamisella varmistetaan, että veteraaniperinnetyö tunnustetaan kansalliseksi merkittäväksi tehtäväksi. Tämä on tärkeää maanpuolustuksen ja kulttuuriperinnön näkökulmasta.

4.1 Työryhmän työn keskeiset lähtökohdat

Veteraaniperinne ja veteraaniperinnetyö ovat kiinteä osa maanpuolustusta ja kulttuuriperintöä. Perinnetyön edistäminen ja siitä huolehtiminen kuuluu siten laajalle toimijajoukolle ja useille järjestöille, yhdistyksille, säätiöille, kunnille ja seurakunnille sekä valtiolle.

- Seuraavan kymmenen vuoden aikana, kun veteraanien edunvalvonta- ja tukityöstä siirrytään perinnetyöhön, tulee veteraaniperinnetyötä edistävien toimijoiden välillä olla jatkuva ja säännöllinen vuoropuhelu ja valtion tulee osallistua veteraaniperinnetyön ohjaukseen.
- Veteraaniperinnetyö on eri toimijoiden yhteistyötä ja siinä on mukana lukuisia verkostoja ja organisaatioita sekä vapaaehtoistyötä. Tammenlehvän perinneliitto on tehnyt veteraaniperinnetyötä yhdessä veteraanijärjestöjen ja muiden valtakunnallisten järjestöjen kanssa kahdenkymmenen vuoden ajan ja on aloittanut alueellisen toiminnan kehittämisen. Veteraanijärjestöt siirtävät edunvalvonta- ja tukityön toteutuksen Tammenlehvän perinneliitolle, kun ne vähitellen lopettavat toimintaansa. Perinneliitto on luonteva toimija valtakunnalliseksi veteraaniperinnön edistämisen vastuulliseksi toimijaksi. Tämä tehtävä edellyttää Tammenlehvän perinneliiton toimintasuunnitelman ja tavoitteiden tarkentamista.
- Yksi tärkeimmistä lähtökohdista veteraaniperinteen edistämiseksi ja säilymisessä on mahdollisimman laaja-alainen yhteistyöverkosto sekä kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoistyön vahva rooli ja aktiivisuus. Kunnat ja seurakunnat ovat jatkuvuuden varmistamiseksi tärkeitä yhteistyötoimijoita.

Veteraaniperinne kuuluu suomalaiseen merkki- ja juhlapäivätradioon. Tämän säilyminen tulee taata.

- Itsenäisyyspäivän traditioissa veteraaniperinteellä on erityinen asema. Suuri yleisö yhdistää luontaisesti veteraaniperinteen itsenäisyyspäivän viettoon.
- Veteraanipäivän arvo ja merkitys tunnustetaan. Veteraanipäivän uudistamisesta on keskusteltu ja sitä on ehdotettu useaan otteeseen.

- Puolustusvoimain lippujuhlan päivän osalta on puolustusvoimien tehtävä arvioida, miten veteraaniperinne on osa juhlapäivää seuraavina vuosikymmeninä ja edellytetäänkö siihen päivitystä.
- Muut merkki-, muisto- tai juhlapäivät, joissa veteraaniperinne on osa päivän muistamista, eivät tavoita yhtä laajasti suurta yleisöä. Viettämisen tavat ja käytännöt ovat paikkakuntakohtaisia ja paikallisesti on vakiintuneita perinteitä. Tilaisuuksien järjestelyissä on mukana useita toimijoita ja osallistuminen on aktiivista. Tämän vuoksi näillä merkkipäivillä on iso merkitys veteraaniperinteen säilymisessä. Näitä ovat talvisodan päättämisen muistopäivä (13.3), kaatuneitten muistopäivä, toukokuun kolmas sunnuntai, sotainvalidien päivä (18.8), jatkosodan päättämispäivä (4.9), talvisodan alkamispäivä (30.11), jouluaatto (24.12) (kunniaavartiot, kynttilät) ja kevään ja syksyn ylioppilasjuhlat kouluissa.

Koulujen merkitys veteraaniperinteen säilymiselle tulevaisuudessa on olennainen.

- Miten veteraaniperinnettä tulevaisuudessa säilytetään ja hoidetaan, lähtee pohjimmiltaan kuitenkin ajatuksesta, että jokainen sukupolvi rakentaa oman tapansa huolehtia veteraaniperinteestä ja aikaisemmat sukupolvet eivät voi tätä heidän puolestaan määrittää. Mutta tämän rakentamisen mahdollistaminen on aikaisempien sukupolvien tehtävä. Koulujen kautta tavoitetaan lähes kaikki suomalaiset.
- Veteraaniperinteen ja 1939–1945 sota-ajan sukupolven kokemusten merkitys suomalaisen identiteetin muodostumiselle on tärkeä tunnistaa historian opetuksessa. Veteraaniperinne ja sotien 1939–1945 sotasukupolven perinnön merkitys suomalaiselle yhteiskunnalle on osa perusopetuksen opetussuunnitelmaan 7.–9.-luokkien sisältöaluetta ”Suurten sotien aika”. Opetushallitus ja Hyol ry (Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto) on koonnut tähän liittyvää materiaalia koulujen käyttöön.
- Se miten opetussuunnitelma käytännössä toteutuu ja missä määrin veteraaniperinne on mukana opetuksessa, vaihtelee kunnittain ja koulu-kohtaisesti.
- Koulujen traditiot ja tavat muistaa ja juhlistaa merkki-, muisto- ja juhlapäiviä ovat tärkeässä roolissa siinä, kuinka merkityksellisiksi nämä merkkipäivät koetaan ja koulujen kautta tämä heijastuu myös laajemmin yhteiskuntaan. Koulujen traditiot lisäävät yleistä ymmärrystä eri merkkipäivien vieton taustoista ja historiasta sekä linkittävät niitä parhaimmillaan tähän päivään.

Veteraaniperinnetyö on vahvasti alueellista ja paikallista toimintaa ja sitä voidaan toteuttaa hyvin eri tavoin organisoitumalla ja erilaisilla paikallisilla ja alueellisilla painotuksilla.

- Tammenlehvän perinneliiton aloittama alueellisen perinnetyön organisaatioiden muodostaminen on hyvä pohja alueellisen veteraaniperinnetyön organisoimiselle (paikkakunnat, piirit ja maakunnat). On arvioitu, että perinnetyön toteuttaminen siirtyisi veteraanijärjestöiltä Tammenlehvän perinneliitolle vuoteen 2025 mennessä.
- Valtakunnallisen ja paikallisen veteraaniperinnetyön yhteensovittaminen ja käytännön työn toimintatapojen jakaminen ja säännöllisten yhteisten hankkeiden toteuttaminen tarvitsevat ohjausta ja koordinoitua sekä julkista perusrahoitusta.
- Veteraaniperinnetyöstä merkittävä osa on tulevaisuudessakin vapaaehtoistyötä ja järjestö- ja yhdistystyötä. Alueiden aktiivisia toimijoita ja vapaaehtoistyötä on tärkeä tukea ja kannustaa.
- Veteraaniperinnetyön alueellista ja paikallista toimintaa ei saa tehdä liian hallinnolliseksi, jotta jatkossakin mahdollisimman moni kokisi veteraaniperinteen omaksi ja veteraaniperinnetyö tavoittaisi myös uusia tekijöitä. Tulokulmia veteraaniperinteeseen on monia ja tämä monipuolisuus on veteraaniperinteen vahvuus.

Veteraaniperinteeseen liittyvää materiaalia, arkistoja, tutkimuksia, selvityksiä, kokoelmia, museoita ja vierailukohteita sekä historiakohteita ja muistomerkkejä on runsaasti, mutta nämä ovat vielä kovin vaikeasti löydettävissä ja hajallaan.

- Kaikki tämä veteraaniperinteen tiedon ja kohteiden löydettävyyden, saavutettavuuden, yhdistämisen ja käytettävyyden eteen tehtävä toimijoiden yhteistyö varmistaa veteraaniperinteen säilymisen osana suomalaista kulttuuriperintöä.
- Ilman valtion rahoitusta tällainen kokoamistyö ei lähde liikkeelle. Myös ylläpito edellyttää jatkuvaa rahoitusta.
- Digitaalisuus, omakohtaisten kokemusten mahdollistaminen ja osallisuus ovat toteutuksissa avainasemassa.

4.2 Työryhmän ehdotukset

1. Veteraaniperinteen edistäminen asetetaan puolustusministeriön ja sen hallinnonalan tehtäväksi

Työryhmä esittää, että puolustusministeriön ja sen hallinnonalan tehtäväksi säädetään veteraaniperinnetyön ohjaaminen ja rahoittaminen.

Veteraaniperinteeseen liittyvää tehtävää ei ole aikaisemmin määritelty millekään ministeriölle tai hallinnonalalle.

Työryhmä esittää, että puolustusministeriö tehtävänsä mukaisesti rahoittaisi veteraaniperinnetyön edistämistä vuosittain 900 000 eurolla. Puolustusministeriön rahoitus kohdistettaisiin Tammenlehvän perinneliitolle, jolla olisi päävastuu valtakunnallisen veteraaniperinnetyön toteuttamisessa, ja Sodan ja rauhan keskus Muistille, jonka erityistehtäväksi määriteltäisiin veteraaniperinne, sen säilyttäminen, siirtäminen ja jakaminen.

Työryhmä esittää, että puolustusministeriö rahoittaisi Tammenlehvän perinneliittoa ja Sodan ja rauhan keskus Muistia seuraavasti:

Tammenlehvän perinneliitto, valtakunnallisen veteraaniperinnetyön päävastuu organisaatio, vuosittainen perustoiminnan rahoitus (650 000 euroa)

- Valtakunnallinen päävastuu veteraaniperinnetyön kehittämisestä, suunnittelusta ja toteuttamisesta sekä viestintä ja sidosryhmätyö 350 000 euroa.
- Alueellisen (paikallisen) toiminnan toteuttaminen. Rahoitus tarkoitettu kokonaisuudessaan aluetyöhön 300 000 euroa.

Sodan ja rauhan keskus Muisti, veteraaniperinnetyö valtakunnallisena erityistehtävänä (250 000 euroa)

- Muistin näyttely- ja ohjelmatoiminta 100 000 euroa.
- Paikallisten museoiden, sotahistoriallisen kohteiden ja historiakohteiden valtakunnallinen yhteistyö ja yhteistoiminnan kehittäminen ja toteuttaminen 150 000 euroa.
- Tämä ehdotettu rahoitus tulee kohdentaa Muistin ehdotettuun uuteen veteraaniperinne -erityistehtävään ja siten se on lisärahoitus valtion myöntämään ja mahdollisesti tulevina vuosina myönnettävään tiedekeskusrahoitukseen.

Työryhmä esittää Kansallisen veteraanipäivän valtakunnallisen päätoimikunnan muuttamista veteraaniperinnetyön toimikunnaksi.

- Tämän toimikunnan tehtävien ja toiminnan määrittäminen.
- Toimikunnassa tulisi olla edustettuina puolustusministeriö, puolustusvoimat, opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus, Tammenlehvän perinneliitto, Muisti ja kattavasti eri säätiöiden, järjestöjen ja veteraaniperinnetyötä alueilla tekevien toimijoiden edustus.
- Toimikunta ohjaa puolustusministeriön kanssa valtakunnallista veteraaniperinnetyötä, jota toteuttaa Tammenlehvän perinneliitto.
- Veteraanipäivän järjestelyt kuuluvat jatkossa tämän veteraaniperinnetyön toimikunnan tehtäväksi. Niin kauan kuin valtakunnallinen Kansallinen veteraanipäivä toteutetaan nykyisellä tai nykyisen kaltaisella mallilla, jossa pääjuhlan järjestäjätaho on kaupunki, säilyy käytäntö, jossa kaupunki voi hakea avustusta veteraanipäivän pääjuhlan kustannuksiin sosiaali- ja terveysministeriöltä.
- Toimikunnan tehtävä on myös veteraaniperinteeseen liittyvien muisto-, merkki- ja juhlapäivien ja traditioiden ylläpitäminen ja päivittäminen yhteistyössä muun muassa Tammenlehvän perinneliiton kanssa. Veteraaniperinteen näkyvyys ja toteutuminen muisto-, merkki- ja juhlapäivissä sekä tilaisuuksissa ja tapahtumissa edellyttää säännöllistä päivittämistä.

Työryhmä esittää Kansallisen veteraanipäivän uudistamista.

- Veteraanipäivän uudistaminen on osa puolustusministeriön ja Tammenlehvän perinneliiton merkki-, muisto- ja juhlapäivien traditioiden päivittämistä ja tarkastelua. Uudistamistyö tulisi aloittaa jo vuoden 2023 aikana. Tämä ehdotus ja vuonna 2016 tehty selvitys veteraanipäivän uudistamisesta antavat lähtökohtia tälle työlle.

Juhlapuhujana ensimmäisessä Kansallisessa veteraanipäivässä (27.4.1987) oli akateemikko Matti Kuusi. Veteraanipäivästä hän totesi, että elinkelpoisen merkkipäivän pitää erottua merkkipäivien tungoksesta. "Meistä veteraaneista riippuu, mitä tästä perinteestä kehittyy. Sitäkö vain, että eturivin kalkkikset kerran vuodessa kootaan kuuntelemaan jokapaikan julkkisten höpinöitä? Vai saavatko veteraanit eri puolilla Suomea elävän tapahtuman, sellaisen, joka ei toistele itsenäisyyspäivän eikä maaliskuun kolmannentoista kuvia, mutta ei myöskään edellisen veteraanipäivän nuotteja?"

Lähde: Markku Honkasalo, Sotiemme veteraanien päivä, 2007.

2. Tammenlehvän perinneliiton asema vahvistetaan valtakunnallisena veteraaniperinnetyön toimijana ja alueellisen toiminnan koordinoijana

Työryhmä esittää, että Tammenlehvän perinneliitto olisi valtakunnallisen veteraaniperinnetyön vastuullinen organisaatio ja puolustusministeriö rahoittaa tätä toimintaa

- Valtakunnallisen veteraaniperinnetyön toteutuksen päävastuu.
- Valtakunnallisen veteraaniperinnetyön suunnittelu ja kehittäminen yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen, puolustusvoimien ja Sodan ja rauhan keskus Muistin kanssa puolustusministeriön ohjauksessa.
- Yhteistyöverkoston laajentaminen. Laajemmin kansalaisjärjestöjen ja eri yhteiskunnan toimijoiden kanssa toteutettava yhteistyö.
- Veteraaniperinteeseen liittyvien muistopäivien sisällön ja toteutustapojen kehittäminen.
- Alueellisen toiminnan kehittäminen. Selkeän ja helposti veteraaniperinnetyön toimijaksi tunnistettavan aluetoiminnan rakentaminen. Erityisenä painopistealueena koulujen kanssa tehtävä yhteistyö ja tässä paikallisen ja valtakunnallisen näkökulman yhdistäminen.
- Alueellisen (paikallisen) vapaaehtoistoiminnan kehittäminen ja tukeminen.
- Selkeä viestintä muutosvaiheessa (vuodet 2023–2033) edunvalvonta- ja tukityön ja veteraaniperinnetyön rooleista.
- Niin kauan kuin Tammenlehvän perinneliitto toteuttaa edunvalvonta- ja tukityötä sosiaali- ja terveysministeriön nykyinen STEA-rahoitus tai vastaava rahoitus säilyy. Tässä ehdotettu perustoiminnan rahoitus on tarkoitettu veteraaniperinnetyön toteuttamiseen.

3. Veteraaniperinteen määrittäminen yhdeksi Muistin – Sodan ja rauhan keskuksen tehtäväksi

Työryhmä esittää, että Sodan ja rauhan keskus Muistin erityistehtäväksi määritetään veteraaniperinne ja puolustusministeriö rahoittaa tätä toimintaa

- Muistin uudeksi erityistehtäväksi määritetään veteraaniperinne, sen säilyttäminen, siirtäminen ja jakaminen.
- Muisti vastaa myös valtakunnallisesti veteraaniperinteeseen liittyvien eri kokoluokan ja eri alueiden museoiden, sotahistoriallisten vierailukohteiden ja historiakohteiden yhteistyön kehittämisestä ja toteuttamisesta.
- Yhteistyö mahdollisen vastuumuseon kanssa ja tulevaisuudessa myös kansainvälisen yhteistyön rakentaminen.
- Veteraaniperinnetyön erityistehtävä kytkeytyy luontevasti Muistin toiminta-ajatukseen ja sen nykyinen toiminta antaa hyvät lähtökohdat tälle erityistehtävälle.

4. Opetus- ja kulttuuriministeriö määrittää veteraaniperinnetyön seuraavan kymmenen vuoden ajaksi yhdeksi museoiden, tiedekeskusten ja arkistojen erityiseksi painopistealueeksi

Työryhmä esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö määrittää veteraaniperinnetyön seuraavan kymmenen vuoden ajaksi yhdeksi museoiden, arkistojen ja tiedekeskusten erityiseksi painopistealueeksi, koska veteraaniperinne ja laajemmin sotasukupolven perintö on merkittävä osa suomalaista kulttuuriperintöä.

Työryhmä esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa veteraaniperinnettä ja veteraaniperinnetyötä vuosittain 200 000 eurolla.

- Veteraaniperinnetyön organisointi ja tarvittava hankkeistaminen ja rahoitus opetus- ja kulttuuriministeriössä.
- Erityinen pääpaino digitaalisuudessa ja virtuaalisuudessa ja tässä koulujen tarpeiden huomioiminen.
- Veteraaniperinteen huomioiminen käynnissä olevissa virtuaalimuseo- ja XR-museokeskushankkeissa (Extended reality).
- Veteraaniperinteeseen liittyvän aineiston, tiedon, arkistojen ja muun materiaalin saavutettavuuden, löydettävyyden ja käytettävyyden varmistaminen tulevaisuudessa.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö osallistuu puolustusministeriön kanssa perustettavan veteraaniperinteen työryhmän työskentelyyn ja osoittaa seuraavan kymmenen vuoden ajan vuosittain määrärahan veteraaniperinnetyölle ja lisäksi toteuttaa vuonna 2025 kouluissa yhden laajemman veteraaniperinteen ja sotien 1939–1945 sotasukupolven merkitystä nykypäivänä tarkastelevan hankkeen ”Veteraaniperinne 2025”.

Työryhmä esittää veteraaniperinteen vastuumuseo määrittämistä.

- Vastuumuseon määrittäminen veteraaniperinteelle. Vastuumuseo olisi uusi vastuumuseo tällä erikoisalueella. Muiden erikoisalojen vastuumuseoita on Suomessa tällä hetkellä seitsemäntoista.

5. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus toteuttavat yhdessä Tammenlehvän perinneliiton ja Muistin kanssa kouluissa valtakunnallisen Veteraaniperinne 2025 -hankkeen

Työryhmä esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa yhdessä muiden veteraaniperinnetyön toimijoiden kanssa Veteraaniperinne 2025 -hankkeen ja osoittaisi sille yhteensä 300 000 euron määrärahan vuosille 2024–2025.

Vuonna 2025 tulee kuluneeksi 80 vuotta toisen maailman sodan päättymisestä ja 100 vuotta viimeisen sotien 1939–1945 asepalvelukseen kutsutun kokonaisen ikäluokan (1925) syntymästä. Tammenlehvän perinneliitto on jo alustavasti suunnitellut vuotta 2025 valtakunnalliseksi veteraaniperinteen merkkivuodeksi.

- Veteraaniperinteen ja sotien 1939–1945 sotasukupolven merkitystä nykypäivänä tarkasteleva hanke ”Veteraaniperinne 2025”.
- Kohderyhmä olisi 7.–9.-luokat. Soveltuvien osien tulisi teemavuotta laajentaa eri luokka-asteille ml. myös lukiot ja muut toisen asteen oppilaitokset.
- Teemavuosi tulisi kytkeä nykyhetkeen. Esimerkiksi lähdekriittisyys-näkökulma tai miten eri tavoin historiankirjoitusta ja aineistoja voidaan tulkita ovat hyvin ajankohtaisia tällä hetkellä.
- Teemavuosi mahdollistaisi koulujen käyttämien opetuskäytäntöjen jakamisen, soveltamisen ja jatkokehittämisen. Lisäksi yhteinen valtakunnallinen tavoite kokoasi ja saattaisi ajan tasalle olemassa olevaa aineistoa ja materiaalia tulevaisuutta ajatellen.
- Teemavuosi lisäisi ymmärrystä ja tietoisuutta tämän sotien ajanjakson merkityksestä ja siitä, mitä tarkoitetaan veteraaniperinteellä ja sotasukupolvella, ja miten nämä liittyvät osaksi suomalaista identiteettiä – edelleen 80 vuoden jälkeenkin.
- Vuosi 2025 on todennäköisesti ajankohta, jolloin veteraaniperinnetyö siirtyisi suurelta osin veteraanijärjestöiltä Tammenlehvän perinneliitolle.

4.3 Työryhmän suosituksia

Työryhmä kokosi ehdotuksien lisäksi suosituksia.

Puolustusministeriö

Työryhmä suosittelee

- että valtion veteraanien edunvalvonta- ja tukiasioiden toimijoiden ja ehdotetun Veteraaniperinnetyön toimikunnan yhteistyöstä sovitaan määrämuotoisesti. (Puolustusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja Valtiokonttori) Edunvalvonta- ja tukityötä ja perinnetyötä toteuttavat pitkälti samat organisaatiot.
- että, puolustusministeriön hallinnonalan tehtäväksi asetettaisiin uutena tehtävänä veteraanasiat ei ainoastaan veteraaniperinteen edistäminen.

Säätiökenttä

Työryhmä suosittelee

- että, veteraaniperinne-, veteraani- ja maanpuolustuksen säätiöt ja muut muun muassa sotien 1939–1945 ajanjakson tutkimukseen ja historiaan liittyvät säätiöt perustaisivat yhdessä oman erillisen rahaston veteraaniperinnetyölle.
- että puolustusministeriö ja Tammenlehvän perinneliitto kävisivät säätiöiden kanssa läpi niiden mahdollisuudet olla mukana veteraaniperinnetyön tukemisessa. Osan veteraaniperinne-, veteraani- ja maanpuolustuksen säätiöiden säädekirjassa säätiön tarkoituksena on esim. rajattu tukitoimintaan tai se ei muuten mahdollista perinnetyön tukemista.

Kunnat

Työryhmä suosittelee

- että kuntiin perustetaan veteraaniperinnetoimikunta tai veteraanasioden neuvottelukunnan tehtävään sisällytetään veteraaniperinne. Veteraaniperinnetyön toteutuksen käytännöt vaihtelevat kunnittain ja kunnan rooli tässä työssä eroaa paikkakunnittain. Oleellista olisi, että kaikki kunnat kirjaisivat oman roolinsa ja toimintatapsansa veteraaniperinnetyön edistämisessä. Useassa kunnassa toimii veteraanasioden neuvottelukunta ja suositellaan, että tämän neuvottelukunnan tehtävään harkittaisiin sisällytettävän veteraaniperinne seuraavien lähivuosien aikana. Veteraanasioden neuvottelukunnan tehtäviksi on kunnissa tällä hetkellä mainittu jo muun muassa ”Edistää kansallisen veteraanipäivän viettoa ja huolehtii muista veteraanien arvostukseen liittyvistä kysymyksistä”.

Yliopistot ja tutkimus / useita toimijoita

Työryhmä suosittelee

- Veteraaniperinnetyön ja 1939–1945 sotasukupolven historian sisällyttämisen aiheena osaksi opettajakoulutusta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö)
- Lahjoitusprofessorin perustamista veteraaniperinnetyölle. (Säätiöt, Yksityinen sektori)

Muistomerkit ja arkistot / useita toimijoita

Työryhmä suosittelee

- Tammenlehvä- ja Lotta Svärd -tunnuksien kiinnittämistä kaikkien niiden henkilöiden hautoihin tai muistolaattoihin, joille tämä tunnus kuuluu. Näiden hautatietojen digitaalinen tallennus. Tietojen liittäminen osaksi jo olemassa olevaa digitaalista alustaa esim. Sotasampo tai tiedekeskus Muistin digitaalisia alustoja.
- toteutettavaksi erillisen selvityksen muistomerkeistä ja historiakohteista.
- Kansallisarkiston veteraaniperinne -materiaalin digitalisointia yhdeksi opetus- ja kulttuuriministeriön hankkeeksi, jota rahoitettaisiin ehdotetulla 200 000 euron vuosittaisella veteraaniperinnetyön määrärahalta. Materiaali on tällä hetkellä osittain erittäin huonokuntoista.

Elinkeinoelämä, matkailu / useita toimijoita

Työryhmä suosittelee

- sotahistoriallisten matkailukohteiden tunnistamista osana matkailun kehittämistä. (Työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoministeriö)

Kaikki veteraaniperinnetyön toimijat

Työryhmä suosittelee

- että kaikki veteraaniperinnetyötä tekevät uskaltaisivat lähteä rohkeasti suunnittelemaan ja toteuttamaan uudenlaisia käytännön toteutuksia ja että etsittäisiin ja kokeiltaisiin tapoja tehdä vielä nykyistä enemmän yhteistyötä yritysten ja yksityisen sektorin kanssa.

5 Lopuksi

Työryhmän ehdotuksien lähtökohta on, että valtio tekisi päätökset roolistaan veteraaniperinteen edistämisen ohjauksessa ja rahoittamisessa tämän vuoden aikana, jotta ehdotettu valtion rahoitus olisi toimijoiden käytettävissä vuodesta 2024 alkaen. Ehdotettu valtion rahoitus veteraaniperinteen edistämiseen seuraavaksi kymmeneksi vuodeksi on yhteensä 11,3 miljoonaa euroa.

Työryhmän ehdotusten käytännön toteuttamisen tarkentaminen, valmistelu ja suunnittelu tulisi aloittaa keväällä 2023. Rahoitukset tulisi vahvistaa vähintään viideksi vuodeksi

Valtion mukaan tuleminen veteraaniperinnetyön edistämiseen, sen ohjaukseen ja rahoittamiseen olisi tärkeä signaali veteraaniperinnetyön maanpuolustuksen ja kulttuuriperinnön merkityksen tunnustamiseksi.

Työryhmä kiittää erittäin aktiivisesta organisaatioiden ja yksityisten henkilöiden osallistumisesta ja lukuisista yhteydenotoista tämän ehdotuksen valmistelussa.

6 Lähteitä

Lotta Svärd –säätiön verkkosivut (lottasaatio.fi).

Museoliiton verkkosivut (museoliitto.fi).

Sodan ja rauhan keskus Muistin verkkosivut (muisti.org).

Sotaveteraaniliiton verkkosivut (sotaveteraani.fi).

Tammenlehvän perinneliitto ry verkkosivut (tammenlehva.fi).

Sodan sukupolvet, arkistolaitoksen toimituksia 5, 2008.

Huoltotoiminnasta perinneaikaan, Selvitys Suomen 1939–1945 sotien veteraanijärjestöjen toiminnasta ja tulevaisuudesta, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 2019 (valtioneuvoston kanslian julkaisut).

Kansalaisjärjestöt, naiset ja sota, Aura Korppi-Tommola (toim.), Maritta Pohls (toim.), Suomen Lottaperinneliitto ry, 2019.

Kenraali Jaakko Valtasen alustus Suomen Sotaveteraaniliiton kenttäjohdon neuvottelupäivillä 16.9.2015.

Ässän tie, Suokumaalta Säiniölle ja Petroskoin tieltä Karhumäkeen, Yhteiskirjapaino Oy, 1964.

Sotiemme veteraanien päivä, Markku Honkasalo, Ai-Ri Offset Ky, 2007.

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUUVOSTO
p. 0295 16001
info@vnk.fi
vnk.fi/julkaisut

ISBN PDF 978-952-383-114-8
ISSN PDF 2490-1164